

III Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Maó, 3 i 4 d'octubre, 2008)

CONSELL INSULAR
DE MENORCA

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

Col·lecció:

Llibres del Patrimoni Històric i Cultural

Coordinació:

Joana Gual Cerdó

Edita:

Consell Insular de Menorca, 2011

ISBN:

978-84-937073-8-5

Dipòsit legal:

Me 273/2011

Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (3a : 2008 : Maó)

l'Arqueologia a Menorca : III Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears (Maó, 3 i 4 d'octubre, 2008) / [Coordinació Joana Gual Cerdó]. -- Menorca : Consell Insular, 2011. -- 280 p. ; 21x21 cm. -- (Llibres del Patrimoni Històric i Cultural ; 4)

ISBN 978-84-937073-8-5

I. Gual Cerdó, Joana II. Menorca. Consell Insular

1. Arqueologia -- Menorca -- Congressos
902(460.32)

III Jornades d'Arqueologia de les Illes Balears

(Maó, 3 i 4 d'octubre, 2008)

Llibres del Patrimoni Històric i Cultural

N-4

2011

CONSELL INSULAR
DE MENORCA

Col·legi Oficial de Doctors
i Llicenciats en Filosofia i Lletres
i en Ciències de les Illes Balears
Secció d'Arqueologia

SUMARI

Prehistòria..... 9 BLOC I	Excavaciones en la Casa 2 del yacimiento de Torre d'en Galmés, Alaior: propuestas para el hábitat talayótico ..... 119 Dra. Amalia Pérez-Juez, Boston University amaliapj@bu.edu
Son Torrella: Assentament ritual calcolític ..... 11 Jaume Deyà Miró, Josep Ensenyat Alcover	Resultats preliminars de les excavacions al talaïot est de Cornia Nou (Maó) ..... 131 Lluís Plantalamor Massanet, Joaquim Pons Machado, Antoni Ferrer Rotger
Concepcions espacials a l'edat del bronze. Els navetiformes: entre l'espai públic i el privat ..... 22 David Javaloyas Molina, Joan Fornés Bisquerra, Bartomeu Salvà, Simonet, Llorenç Oliver Servera, Gabriel Servera Vives	Colonitzacions, època romana i musulmana ..... 139 BOLC II
Resultats preliminars de la intervenció a la naveta de s'Hopitalet Vell (Manacor, Mallorca) ..... 35 Damià Ramis, Magdalena Salas	Darreres intervencions a la cala de Binissafúller (Menorca)..... 141 Xavier Aguelo, Antoni Palomo, Octavi Pons, Carles de Juan
Privatització i diversificació de l'espai domèstic en la societat balear de l'edat del ferro..... 43 Jordi Hernández-Gasch	Primera aproximació al material arqueològic ceràmic trobat a Cala en Busquets (Ciutadella-Menorca)..... 149 Mateu Riera Rullan, Albert Martín Menéndez, Joan Santaolària Sarabia, Manuel Izaguirre Lacoste, Aurora Higuera-Milena Castellano, Núria Martínez Rengel, José Manuel Higuera-Milena Castellano, Icíar Alonso Díaz de Alda, Susana Ruiz Aguilar, Antonia Martínez Ortega
Coccions de ceràmica obertes en superfície a la prehistòria mallorquina: anàlisi de les ceràmiques procedents del àmbit funerari I del Turriforme Escalonat de Son Ferrer ..... 63 Jaume García Rosselló, Manuel Calvo Trías, Daniel Albero Santacreu, (Del Grup de Recerca Arqueobalea de l'Universitat de les Illes Balears)	El barrio púnico del Puig de Vila. Nuevos datos de la excavación arqueológica en la calle Ponent nº3 ..... 163 Glenda Graziani Echávarri, Juan José Marí Casanova
Identificació i caracterització d'argiles: una proposta per a l'estudi d'engalbes dins la producció ceràmica..... 75 Daniel Albero Santacreu, Jaume Garcia Rosselló Del Grup de Recerca Arqueobalea de l'Universitat de les Illes Balears	La torre III del Puig de sa Morisca. Avance de las campañas de excavación 2005-2007 ..... 175 Emili Garcia Amengual, Victor Guerrero Ayuso, Manuel Calvo Trias, Jaume Garcia Rosselló, Pilar Garcias Maas1
Una estructura de combustió en el cercle II de Torre d'en Galmés (Alaior-Menorca) ..... 91 Carmen Lara Astiz	Intervencions, urbanes i d'època moderna ..... 189 BOLC III
El jaciment de Torre d'en Galmés (Alaior, Menorca). Les intervencions d'Amics del Museu de Menorca: Edifici 1 ..... 97 G. Juan Benejam,, J. Pons Machado	Descripció dels resultats de la intervenció arqueològica a l'absis de la Catedral de Menorca (Ciutadella, juny de 2006) ... 191 Maria José Rivas Antequera, Sebastià Munar Lladrés, Margarita Orfila Pons
El jaciment de Torre d'en Galmés (Alaior, Menorca). Les intervencions d'Amics del Museu de Menorca: Cercle 7..... 109 A Ferrer Rotger, G. Lara Astiz, C., J. Pons Machado	La Capilla "Real" de San Agapito (s. XVII-XVIII). Hallazgos arqueológicos en el nº1 de la calle Joan Roman (Dalt Vila) ..... 205 Juan José Marí Casanova, Glenda Graziani Echávarris

Restauració, adequació, divulgació i gestió	219	El tractament del patrimoni històric en els plans territorials insulars de les illes Balears. Un anàlisi comparativa	241
BLOC IV		J. Simón Gornés Hachero (Arqueòleg. Servei de Patrimoni Històric del Consell Insular de Menorca. simon_gornés@yahoo.es)	
L'aixecament d'una pila baptismal del jaciment de l'antiguitat tardana de Son Peretó (Manacor, Mallorca).....	221	La gestió del patrimoni arqueològic a Menorca: L'emple de Torren d'en Galmés	253
Margalida Munar Grimalt, Bernat Burgaya Martínez (Tècnics restauradors), Mateu Riera Rullan (Arqueòleg, director tècnic), Sílvia Alcaide González (Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), investigadora en formació) Magdalena Salas Burguera (Directora del Museu d'Història de Manacor i coordinació del projecte), Miguel Ángel Cau Ontiveros (Research Professor, Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats ICREA/Equip de Recerca Arqueomètrica de la Universitat de Barcelona (ERAAUB), director científic)		M. Cristina Rita	
Restauració, adequació i museïtzació del jaciment arqueològic del Pla de ses Figueres (Illa de Cabrera).....	231	El món talaiòtic en còmic. Una proposta didàctica del Museu Arqueològic de Son Fornés	263
Mateu Riera Rullan, Margalida Munar Grimalt Elena Juncosa Vecchierini, Lavínia Mayer Rodà, Maria Magdalena Riera Frau		Ferré Alemany, Marc, Forés Gómez, Albert	
		Deu anys de vigència de la Llei de Patrimoni històric de les Illes Balears. Algunes Propostes de Modificació.	269
		Joana M. Gual (Servei de Patrimoni Històric del Consell Insular de Menorca)	

DEU ANYS DE VIGÈNCIA DE LA LLEI DE PATRIMONI HISTÒRIC DE LES ILLES BALEARS. ALGUNES PROPOSTES DE MODIFICACIÓ

Joana M. Gual
(Servei de Patrimoni Històric
del Consell Insular de Menorca)

Introducció

A partir de la pràctica professional desenvolupada en el Servei de Patrimoni Històric del Consell Insular de Menorca (CIM) des de l'any 1995 fins ara, l'experiència ens ha permès no només conèixer la Llei 12/1998 del patrimoni històric de les Illes Balears, sinó també algunes de les dificultats a l'hora d'aplicar-la. Considerant que es tracta d'una bona llei per a la protecció, que no obstant açò genera procediments administratius complexos, i considerant també que tot el que es plantejarà en la comunicació no parteix de la perspectiva jurídica sinó de la responsabilitat i obligació que tenim els tècnics del CIM¹ d'aplicar-la, es pretén argumentar la necessitat de formular algunes propostes de modificació amb l'objectiu que les puguin considerar i valorar en l'àmbit corresponent.²

La base que suporta les propostes que farem més endavant és l'article 1 de la Llei 12/1998 del patrimoni històric de les Illes Balears, que textualment diu: "el patrimoni històric de les Illes Balears s'integra de tots els **béns i valors** de la cultura, en qualsevol de les seves manifestacions que **revelen un interès** històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, historicoindustrial, paleontològic, etnològic, antropològic, bibliogràfic, documental, social, científic i tècnic per a les Illes Balears". Aquest és l'objecte de la llei, i a cada illa hi ha una gran quantitat d'immobles, mobles i valors intangibles, molts d'ells encara sense catalogar. I si

l'objecte sembla ser inabastable, l'objectiu no ho és menys, perquè es tracta d'aconseguir, o procurar aconseguir, la seva "protecció, conservació, enriquiment, foment, investigació i difusió perquè pugui ser gaudit pels ciutadans i pugui ser transmès en les millors condicions a les **generacions futures**".

Aquests articles inicials de la Llei són fonamentals per a la gestió quotidiana en el Servei de Patrimoni Històric perquè mentre no tinguem una concreció de què vol dir "revelen un interès",

mentre no vulguem caure en una dinàmica de selecció subjectiva o de discrecionalitat,

mentre haguem d'aconseguir la transmissió a les generacions futures,

gairebé tot bé històric, arqueològic, etnològic, etc. està protegit per llei. I, aquesta inferència, que pot semblar excessiva o improcedent, s'ha d'avaluar o s'ha de considerar tenint present diferents factors que fan relativitzar la seva transcendència:

1r. La gran part, o almenys la majoria, de béns del patrimoni històric (PH, d'ara en endavant) mai no es veuran afectats per obra, intervenció o projecte que comporti un interès general que s'imposi per a sobre de l'interès general de la seva protecció.

2n. El pas del temps, amb tota seguretat, serà el que provocarà el deteriorament i fins i tot la desaparició dels béns, alguns d'ells amb valor rellevant o singular

3r. Pocs titulars o propietaris conservaran els béns, i fins i tot hi destinaran recursos econòmics, perquè els valoren *per se* i no per complir amb un manament legal.

4t. El deure establert per la Llei al propietari, titular o posseïdor de conservar i mantenir un bé del PH, no s'exigirà si no hi ha motivació que ho provoqui o ho aconselli; per exemple, en el cas de voler fer obres o canvis en el propi bé o al seu entorn.

Exposarem les propostes seguint l'estructura de la llei; de

¹Tres anys després de l'entrada en vigor de la Llei, la cap del Servei de Patrimoni Històric publicava (RITA, 2002) un treball on ja es plantejaven algunes de les qüestions que exposarem en aquesta comunicació.

²La publicació del llibre *Comentaris a la Llei del patrimoni històric de les Illes Balears* (2003) s'ha tingut com a referent en aquesta comunicació perquè s'hi analitzen, des del punt de vista jurídic, molts aspectes que hem considerat en la formulació de les nostres propostes de modificació per tal de facilitar-nos la seva gestió i aplicació.

manera que començarem per les categories de protecció dels béns i, després d'altres qüestions com ara el règim d'infraccions i sancions, acabarem amb les disposicions.

Categories de protecció

La llei balear, a diferència de l'estatal, defineix dues categories de protecció i es refereix a una tercera, encara que no la defineix. A més a més, en la realitat, n'hi ha una altra que no està recollida com a tal però sí que queda esmentada en una disposició transitòria.

Els béns més rellevants per a les Illes Balears i amb valor singular mereixen la categoria de *bé d'interès cultural* (BIC) i s'han d'inscriure en els tres registres (del Consell Insular, del Govern de la comunitat autònoma i del Ministeri).

Els béns que tenen prou significació i valor per ser protegits singularment mereixen la categoria de *bé catalogat* (BC) i s'han d'inscriure en dos catàlegs: en el Catàleg insular del patrimoni històric i en el Catàleg general del patrimoni històric de les Illes Balears.

La tercera categoria, implícita a la llei, és la de *bé integrant del patrimoni històric*; és a dir, els béns que s'adaptin a la definició de l'article 1, que revelen un interès, encara que no constin en cap inventari ni en cap catàleg.

La quarta categoria, ignorada per la llei, és la de *bé inclòs en el catàleg de protecció del patrimoni històric municipal* que cada ajuntament ha d'incorporar al seu planejament urbanístic (PGOU o NS), no només per manament de la disposició transitòria tercera de la nostra llei, sinó també i, des d'abans que aquesta entrés en vigor, per manament de la normativa urbanística o la Llei del sòl. Els catàlegs municipals han d'incloure per força els declarats BIC i els declarats BC; però n'inclouen molts més que són d'interès local. La llei no esmenta ni es refereix al règim de protecció que tenen aquests béns, i aquesta és una qüestió que ha induït a error en algun cas, en confondre els béns inclosos en el catàleg municipal amb el BC quant a l'aplicació del règim jurídic. A més a més, a Menorca es dona la paradoxa que alguns municipis demanen l'informe favorable previ a l'atorgament d'una llicència i d'altres no, segons la normativa que acompanyi al catàleg.

En qualsevol cas, seria convenient que la llei definís aquesta qüestió i el paper de cada administració en l'aplicació del règim municipal de protecció del PH no declarat BIC ni BC. En la pràctica, el Consell Insular de Menorca (CIM) ha instat algun ajunta-

ment a aplicar la seva pròpia normativa de protecció i la resposta ha estat positiva per a la protecció. Però, en cas que no sigui així, pot el CIM, com a òrgan competent, sancionar l'ajuntament perquè no aplica la seva normativa? Pot subrogar-se en l'aplicació?

Categoria	Característiques	Òrgan de gestió	Instrument
BIC	Rellevància per a Illes Balears	Consell insular Estat	3 registres
BC	Protecció singular per a l'illa	Consell insular	2 catàlegs
Bé inclòs en catàleg municipal	Té definit interès local	Ajuntament	1 catàleg
Bé integrant del PH	Revela un interès	-----	-----

Protecció real dels BIC declarats per manament legal

La Llei 16/1985 del patrimoni històric espanyol, en la seva disposició addicional primera, estableix que tots aquells béns que hagin estat declarats historicoartístics o inclosos en l'Inventari de patrimoni artístic i arqueològic d'Espanya, passen a considerar-se i a denominar-se BIC, i queden sotmesos des d'aquell moment al règim jurídic per als béns d'interès cultural. No obstant, aquesta llei establia també diferents tipus de BIC amb repercussions administratives diferents i amb això es va generar la primera dificultat, ja que l'addicional no concreta amb quin tipus de BIC se'ls ha de considerar.

En qualsevol cas, a partir de 1985, els sis-centes disset llocs arqueològics inclosos en l'inventari de Menorca elaborat per Josep Mascaró Pasarius tingueren la màxima protecció legal. Anys més tard, cap al 1992, en constituir-se els registres del Ministeri i del Govern autònom, s'hi incorporaren de manera automàtica aquests sis-centse disset béns, tots amb la mateixa tipologia de *monument* sense considerar si s'adaptaven o no a la definició de la llei, sense notificar-lo als interessats amb un termini d'audiència i informació pública i, sobretot, sense tenir en compte l'entorn de protecció que tot BIC ha de tenir. Avui encara arrossegam els problemes que aquesta dinàmica va provocar: l'inventari inclou béns que cinquanta anys després han desaparegut, o bé s'han inventariat per separat elements que formen una sola zona arqueològica i a l'inrevés. Així, els registres del Ministeri i del Govern tenen errors de duplicitat i no s'adeqüen a les cartes arqueològiques que s'elaboren entre 1989 i 1991 a iniciativa de la Conselleria de Cultura del Govern de les Illes Balears.

Després de la Llei de transferència de competències al CIM, de 1994, es va crear el registre insular (mitjançant una aplicació informàtica que compila tota la documentació dels béns) i es van modificar el tipus de BIC segons el que els correspon per la definició de la llei; però també es va crear de manera automàtica sense seguir el procediment administratiu i sense tenir els entorns de protecció definits. Per complicar-ho encara més, el CIM ha tramitat expedients de delimitació de l'entorn de protecció prenent com a mètode de partença per a l'elaboració les *Instrucciones para la defensa de los Monumentos prehistóricos y protohistóricos de la isla de Menorca*, publicades pel Ministeri d'Educació i Ciència el 1967, adaptant-les als límits físics existents. En el registre del Ministeri s'incorpora aquesta delimitació amb un nou registre però també s'hi inclou l'anterior, el de monument; és a dir, que un mateix bé arqueològic pot tenir dos números o codis de registre. Com es podrien corregir els registres del Ministeri i del Govern una vegada les competències s'han traslladat a l'illa? S'ha d'assenyalar que COLOM (2003:61) ja apuntava com a desitjable un desplegament reglamentari que definís els registres de BIC i que els homologués a la normativa internacional i europea i als nivells de documentació informatitzada.

El 1998 la Llei autonòmica no afronta aquesta problemàtica, com tampoc afronta la que es refereix a l'entorn de protecció ni a la constitució dels registres insulars de BIC. Quant a la delimitació de l'entorn, s'esmenta en l'article 11 que les delimitacions o modificacions que es vulguin fer als entorns de protecció dels BIC hauran de seguir el mateix procediment i la mateixa tramitació que per a la declaració del BIC. És a dir, que s'ha de tramitar la delimitació com si fos una "redeclaració" del BIC, segons el terme de CASTILLO (1997: 207), amb tota la complexitat del procediment administratiu que implica. En qualsevol cas, era convenient que, davant aquestes circumstàncies, la llei obligués com a mesura preventiva i a la vegada pràctica que abans de qualsevol intervenció en l'entorn immediat d'un BIC, entenent per aquest com a mínim uns 100 m al seu voltant³ adaptant-se als límits físics existents, els promotors haurien d'elaborar la delimitació de l'entorn de protecció amb l'aprovació del CIM. Això, per considerar des de qualsevol àmbit de l'administració i per a la planificació urbanística municipal.

³No s'ha d'entendre que la delimitació de l'entorn arribi als 100 m, sinó que les obres o intervencions que es plantegin a aquesta distància d'un BIC requeriran l'elaboració de la delimitació. És, per tant, una mesura de longitud preventiva.

Si atenem l'objectiu global de la protecció dels béns, cal assenyalar també que la responsabilitat dels ajuntaments és notable perquè estan obligats a elaborar un pla especial de protecció (PEP) o un instrument urbanístic equivalent per a les zones arqueològiques (i per a altres tipus de BIC). A Menorca només tenim un PEP d'una zona arqueològica aprovat i un altre d'elaborat. La llei, ni el 1985 ni el 1998, no tenia present aquesta complexitat perquè no partia del fet que els jaciments arqueològics que consten en les cartes elaborades i en el registre insular són més de mil quatre-cents. Poden els ajuntaments de l'illa elaborar tots els PEP que la llei exigeix? Pot establir la llei una sèrie de mesures genèriques de caràcter preventiu que permetin afrontar aquesta situació que sembla administrativament inabastable?

Béns adscrits a serveis públics gestionats per l'Administració de l'Estat

La Llei estatal de 1985, en el seu article 6, diu que l'Administració de l'Estat és la competent davant l'exportació il·lícita i l'espoli, així com sobre els béns adscrits a serveis públics gestionats per l'Administració de l'Estat o que formin part del patrimoni nacional. A Menorca tenim certa dificultat d'aconseguir que les intervencions efectuades a la costa, a l'aeroport o al port de Maó, totes ells adscrits a l'administració estatal, rebin l'informe o l'autorització del Ministeri de Cultura, que en seria l'òrgan competent. De fet, en la pràctica i amb l'objectiu de procurar la protecció del patrimoni, el CIM sovint emet informe o fins i tot autoritza projectes el control dels quals hauria de ser estatal. No hi ha, en la llei, cap sistema, mitjà o àmbit que permeti coordinar de manera real l'administració insular amb la de l'Estat. Tret dels principis de col·laboració, cooperació i lleialtat institucional de l'article 97, en la pràctica no es troben vies de comunicació i sovint hi ha intervencions que s'executen sense ni tan sols l'assessorament tècnic del Servei de Patrimoni Històric.

Preservació dels béns immobles: els articles 23 i 24

Considerant el què entén la llei com a patrimoni històric, no tots els béns que revelen un interès, és a dir, no tots els béns integrants del patrimoni històric, són coneguts per l'Administració; entre d'altres motius perquè els inventaris, els catàlegs o les cartes, no s'han elaborat abraçant de manera exhaustiva tot el territori. El complet coneixement d'aquest necessita anys de docu-

mentació. Així, es produeixen paradoxes com el fet que estiguin catalogats immobles amb menys interès que els que s'afecten i descobreixen durant la tramitació d'un projecte d'intervenció. I, en relació amb aquesta qüestió, ve la necessitat d'aplicar els articles 23 i 24 de la Llei, inclosos en el règim comú de protecció.

Es tracta d'uns articles fonamentals per a la protecció i que, en la pràctica, s'apliquen sobretot en intervencions relacionades amb edificis o construccions de caràcter etnològic, no inclosos en cap registre, catàleg o inventari, i també en casos de troballes de jaciments arqueològics imprevistos. Aquests dos articles presenten, açò no obstant, una dificultat important. Tant el Consell Insular com els ajuntaments poden suspendre obres, intervencions, canvis d'ús del sòl i demolicions; però, segons la lectura feta en el departament jurídic del CIM, sempre s'ha de resoldre, transcorreguts els terminis corresponents, decidint entre dues opcions:

deixar continuar l'obra

suspendre l'obra i iniciar el procediment de declaració de BIC o de BC.

Aquestes dues opcions resulten insuficients, perquè només ens permeten considerar els béns en qüestió com de màxima rellevància (BIC) o mereixedors de protecció singular i ser inscrits en el Catàleg insular i en el Catàleg general de les IB (BC). La realitat, però, ens demana una altra possibilitat. Per exemple, un immoble del patrimoni etnològic (barraca, pou o aljub) igual o semblant als centenars que hi ha a l'illa no pot ser declarat BIC ni BC, perquè la seva significació no es correspon amb la definició que la llei fa d'aquelles categories, ni amb la inscripció en els catàlegs vinculats a elles. Tampoc no es pot considerar que no reveli cap interès, al contrari, en té i molt i no es pot destruir. Així, incloure'l dins el catàleg municipal seria donar-li la categoria de protecció més correcta i més adequada, sobretot més concordant amb els graus que estableix la llei. Malauradament, però, la llei no preveu aquesta tercera opció que un ajuntament el pugui incloure en el seu catàleg o que el Consell Insular pugui instar l'ajuntament a fer-ho.

Segons MASSOT (2003:82) és incongruent que els béns integrants del patrimoni històric que no són susceptibles de ser declarats BIC o BC no es puguin protegir i, fins i tot, es posin en perill o en el pitjor dels casos acabin a terra, com ja ha passat. Considera que una interpretació restrictiva de BC priva el CIM d'una eina eficaç per protegir els béns, tant si són d'interès local com insular.

Des de la nostra perspectiva, la qüestió no és adoptar una

interpretació amplia del concepte de BC, sinó introduir en la llei el nivell municipal de protecció que hi manca, perquè no s'ha d'oblidar que la declaració de BC implica estar inscrit en el Catàleg general de les IB, i és evident que, a la llarga, declarar segons quins immobles desvirtuaria el valor intrínsec dels catàlegs insulars i general. A més a més, utilitzar el procediment de declaració per a immobles que realment tenen valor en l'àmbit local només en cas de perill o de pèrdua, és un extrem que es pot considerar si més no per prudència; però en cap cas desitjable com a dinàmica de protecció per la manca de prevenció que implica. El que hem d'aconseguir és que els béns que mereixen la declaració de BC siguin objecte d'aquesta i els que mereixen ser protegits pel municipi siguin inclosos en el seu catàleg. Segurament que a cada illa n'hi ha molts que esperen.

Prohibició de detectors de metalls

La Llei prohibeix (article 25) l'ús de detectors de metalls de manera genèrica; és a dir, en tots els béns integrants del patrimoni històric, sense distinció ni del tipus de bé ni de la categoria de protecció que tenguí. Aquest aspecte de la prohibició s'ha de valorar molt positivament perquè implica que no cal que hi hagi cap tipus de senyal visible o advertiment sobre el bé que indiqui la seva categoria de protecció per considerar que es produeix una infracció. En qualsevol cas, l'ús no autoritzat constitueix una infracció greu.

Només se'n permet l'ús als equips d'investigadors, que han de demanar permís al Consell Insular. Tanmateix, no s'estableix cap condició per atorgar-lo o no, i seria convenient que concretés les motivacions i limitacions d'aquest permís.

S'ha d'assenyalar que el patrimoni arqueològic és especialment sensible a patir de les conseqüències de l'ús il·legal del detector de metalls, i en aquest moment podem afirmar que a Menorca no és estrany, sinó més tost habitual, trobar les marques del seu ús en els poblats talaiòtics; no només en els de la xarxa de monuments visitables, sinó també en els més allunyats dels camins i les cases de lloc. S'han iniciat investigacions i s'ha de dir que comptam amb el suport del Seprona, de la Guàrdia Civil local i de la Unitat Central Operativa de la Direcció General de Patrimoni Històric de la Guàrdia Civil; però, per ara, no hi ha resultats efectius. Una de les dificultats és que la llei no es refereix a l'**entorn**, ni al de les zones arqueològiques declarades BIC ni al dels jaciments sense declarar, i s'han donat casos en què s'han

trobat persones amb detectors fora dels jaciments, just al devora, i no s'ha pogut considerar infracció.

Informes previs preceptius i autoritzacions prèvies

La llei presenta certa confusió en la utilització dels termes “informe previ” i “autorització”, ja que per una banda no els diferencia explícitament i per l'altra els exigeix en diferents articles. A simple vista no sembla que aquesta qüestió sigui important, però en el moment de formalitzar les resolucions dels òrgans competents del CIM s'ha de tenir clar què s'ha de resoldre, i encara més si són intervencions en béns inclosos en el catàleg municipal, béns que, com hem vist, no s'esmenten en la llei. En aquests tipus, han de ser informes o autoritzacions? Les normatives municipals, per regla general, demanen l'informe previ favorable per a les obres i intervencions; però caldria estudiar si la llei té una altra concepció no explícita.

Els informes previs preceptius són per a: tramitació de procediments administratius de BIC i de BC (art. 29)

declaracions d'interès general de desplaçament o remocions de BIC i de BC (art. 35)

aprovació del pla especial de protecció (PEP) dels BIC que el necessiten (art. 36.2)

projectes d'obres, instal·lacions o activitats que s'hagin de sotmetre a avaluació d'impacte ambiental (AIA) que afectin béns del patrimoni arqueològic i paleontològic (art. 57)

destí de les restes descobertes durant les intervencions arqueològiques o paleontològiques efectuades per mor d'obres (art. 58)

Les autoritzacions prèvies són per a:

actuacions sobre BIC i BC (art. 29)

intervencions i obres en el bé i en el seu entorn de protecció, de BIC monument, zona arqueològica i zona paleontològica (aquests dos encara que tinguin aprovat el seu PEP) i, mentre no el tinguin aprovat, a la resta de BIC que el necessiten; és a dir, conjunt històric, jardí històric, lloc històric i lloc d'interès etnològic (art. 37)

obra interior o exterior, canvi d'ús, modificació a BIC i BC (art. 40)

expedients de declaració de runa de BIC i de BC i les obres de força major en cas d'urgència o perill imminent que l'ajuntament hagi d'ordenar quan iniciï l'expedient de runa (art. 42)

intervencions arqueològiques (art. 51)

dipòsits de materials procedents d'intervencions arqueològiques a centres d'investigació (mitjançant l'autorització de la intervenció) (art. 53)

obres i intervencions en espais d'interès arqueològic o paleontològic (art. 59)

En el nostre Servei, per regla general, s'autoritzen tots els projectes que afectin BIC o BC i s'emet informe sobre la resta. Ara bé, podem dir que aquesta pràctica s'adequa a la llei? Què han de ser les resolucions sobre declaracions d'interès general que afectin un BIC o BC? Segons la nostra dinàmica, autoritzacions; però la llei no ho especifica. Les declaracions d'interès general que afectin béns del catàleg municipal o que siguin integrants del PH, què han de ser? I les resolucions sobre projectes d'obres, instal·lacions o activitats que afectin un BIC o BC i necessitin AIA que no siguin del patrimoni arqueològic i paleontològic, què han de ser?

Troballes casuais i dret a premi

A la Llei de les IB es dona una paradoxa que s'arrossega de la Llei estatal de 1985. En el títol III, dedicat al patrimoni arqueològic i paleontològic, l'article 50.5 defineix les troballes casuais com “els descobriments d'objectes i restes materials que, tenint els valors que són propis del patrimoni històric, s'han produït per l'atzar o com a conseqüència de remocions de terra, demolicions o obres de qualsevol índole que no tinguin com a finalitat la investigació històrica o geològica”.

El descobridor i propietari dels terrenys on s'ha trobat l'objecte, sempre que ho hagi comunicat a l'Administració en els terminis assenyalats, té dret a premi en metàl·lic, a la meitat del valor que es determini en taxació legal. No són objecte d'aquest dret, però, les estructures arquitectòniques integrades en un BIC o BC, ni tampoc els materials procedents d'intervencions arqueològiques. Així que s'especifica quines remocions de terra no tenen el dret a premi, però, com podem veure, només no tenen aquest dret les que són investigacions. És a dir, es treu el dret a premi a les remocions efectuades sota el control i la supervisió de l'Administració, cosa totalment lògica i convenient. Açò no obstant, es poden produir altres remocions de terra dins un jaciment arqueològic o paleontològic sense que siguin intervencions autoritzades per l'Administració? No, no es poden produir; i si es produeixen són il·legals.

La Llei no explicita que les troballes casuais dins un jaciment

ment arqueològic o paleontològic, tenguí la categoria que tenguí, no s'hagin de considerar com a tal ni que en cap cas hagin de tenir dret a premi. La paradoxa seria atorgar el premi per una remoció de terra que ha provocat la “troballa casual” d’una figura de bronze dins un poblat talaiòtic, per exemple. Aquesta qüestió de vegades es confon; fins i tot algun comunicant al CIM ha demanat el dret a premi per una troballa procedent d’un jaciment arqueològic submarí, la qual cosa se li ha denegat pel fet que en un jaciment no hi pot haver troballa **casual**, atès que el lloc està protegit precisament perquè és susceptible de trobar-n’hi moltes més, d’acord amb l’essència del que constitueix un jaciment.

En el Servei de Patrimoni Històric del CIM s’entenen els **objectes i les restes materials** que menciona la Llei com els **béns mobles** que tenen dret a premi; és a dir, que la troballa o descoberta casual d’un bé immoble no té dret a premi. S’ha d’assenyalar que PONS (2003: 160) esmenta diferents sentències del Tribunal Suprem que atorguen premi a descobridors d’immobles. Així, s’ha de deduir que el dret a premi és una de les qüestions confuses de la Llei.

Espais d’interès arqueològic o paleontològic

Aquests tipus de béns ocupen 7 articles (58 a 64) del títol III; és a dir, tenen una notable importància dins el conjunt que tracta la llei. Tot i així, és un tipus o una categoria de protecció que resulta molt confusa.

En primer lloc per la definició que se’n fa, ja que en essència és un jaciment o un bé integrant del patrimoni arqueològic o paleontològic, un “lloc on hi ha evidències materials, antecedents històrics o altres indicis i es presumeix l’existència de restes arqueològiques o paleontològiques”. En realitat, quan es donen indicis materials i antecedents, no cal presumir l’existència de restes, sinó que tenim un jaciment sense investigar o sense descobrir que cal incorporar en primera instància a la carta arqueològica del terme municipal corresponent. En les cartes arqueològiques existeixen abundants zones arqueològiques d’aquest tipus, sense estructures o elements constructius visibles.

En segon lloc, per la qüestió administrativa que implica. L’aplicació d’aquesta categoria necessita una declaració del Ple del CIM, a proposta de la Comissió i amb tot el tràmit corresponent. Després d’aquesta, s’ha d’inscriure en el Catàleg insular de patrimoni històric i en el Catàleg general de les Illes Balears; és a dir, que un espai d’interès arqueològic o paleontològic es troba

en el mateix nivell de protecció que el BC. Una tramitació prou complexa per a un lloc on només es presumeix la possibilitat de trobar-hi restes arqueològiques.

En tercer lloc perquè el règim de protecció no queda clarament establert, ja que l’apartat 3 de l’article 58 diu que la protecció es podrà fer a través de la declaració de zona arqueològica o zona paleontològica; és a dir, mitjançant la declaració de BIC. S’entén que, depenent de la rellevància de les evidències, els indicis i els antecedents, es podrà optar per la màxima categoria de protecció. De tota manera, això sembla voler dir que el mateix lloc pot tenir dues declaracions (?) consecutives.

S’ha d’assenyalar que segurament la Llei balear cercava un tipus de bé semblant a l’*espai de protecció arqueològica* de la llei autonòmica catalana o a la *zona de servidumbre arqueològica* de la llei basca, ambdues figures destinades a la protecció del patrimoni arqueològic del subsòl dels nuclis històrics de les ciutats o els pobles on es pot presumir l’existència de restes. Tanmateix, a Menorca, aquests espais estan protegits: Ciutadella, declarada BIC com a conjunt històric, d’acord amb l’establert en l’article 41.2 d) de la Llei balear per a aquests tipus de BIC, té tot el subsòl protegit amb les normes específiques del Pla especial de protecció, aprovat l’any 1999; mentre que Maó i Alaior tenen zones arqueològiques declarades BIC i, a més a més, en tràmit de delimitació en els seus respectius PGOU. Amb tot, cal revisar aquesta categoria i la seva adequació a la realitat de les Illes, o almenys aclarir les qüestions exposades.

Per altra banda, s’ha d’afegir que les normes que es despleguen en el capítol són necessàries per a tot tipus de patrimoni arqueològic, no només per als espais d’interès, amb la qual cosa s’haurien de passar a un títol genèric sobre la protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Jaciments reserva

L’arqueologia, com a disciplina i com a investigació científica de les restes del passat, **destrueix** patrimoni arqueològic; és a dir, que un jaciment arqueològic, una vegada s’ha investigat, és irrecuperable, no es pot restaurar, no es pot tornar a l’estat original. Aquest fet planteja la necessitat de preservar determinats jaciments per a les generacions futures perquè les puguin investigar amb els mitjans del futur. En alguns casos, per la raresa, per l’escassetat o perquè han estat objecte d’un major interès, és una prioritat efectuar la “reserva”.

Aquests jaciments serien una nova categoria que hauria de definir la Llei, la concreció de la qual seria un inventari elaborat pel Consell mitjançant la col·laboració de les entitats acadèmiques insulars.

Infraccions

S'ha de dir que la classificació de les infraccions que fa la Llei, en la pràctica, fa necessari un text refós, ja que els articles que les classifiquen només duen el número de l'article anterior on s'han descrit; fins i tot, un número remet a un altre número i això dificulta la concreció que ha de reflectir un informe. El sistema de la llei, doncs, facilita els errors si no hi ha molta cura. A més a més, l'article 104 assenyala que el Govern de les Illes Balears podrà desenvolupar reglamentàriament la classificació "per tal d'identificar de manera més precisa les conductes mereixedores de sanció".

Les infraccions més comunes que han generat expedients sancionadors són les referides a l'atorgament de llicències municipals d'obres sobre BIC i el seu entorn de protecció i les d'execucions d'obres sense l'autorització prèvia del Consell. Es tracta d'infraccions greus segons la tipificació de l'article 102.2 en el primer cas, perquè s'incompleix l'article 37 i, en el segon cas per incompliments del 29.2 que remet a l'anterior.

En relaciona amb aquestes infraccions de caràcter administratiu, s'ha d'assenyalar que l'article 103.7 planteja un dubte notable d'interpretació, ja que estableix com a lleu "**qualsevol altre** incompliment dels deures (...) que suposi un dany d'escassa entitat o perjudiqui lleugerament el patrimoni històric". Si un ajuntament atorga una llicència d'obres en un BIC o en el seu entorn contravenint l'article 37, és a dir, sense tenir l'autorització prèvia del Consell, i aquest ho detecta quan encara no s'ha començat l'obra i no s'ha provocat cap dany sobre el patrimoni històric, com s'ha de considerar la infracció: greu o lleu?

Una altra qüestió que cal assenyalar, en coherència amb les propostes que feim referides a la categoria de béns inclosos en el catàleg municipal, és la manca d'infraccions referides a l'incompliment de la normativa de protecció del patrimoni històric inclosa en el planejament urbanístic.

Sancions

El sistema de sancions resulta molt difícil d'aplicar. En pri-

mer lloc perquè sempre que els danys puguin ser valorats econòmicament o el responsable n'obtingui un benefici econòmic se sancionaran amb multa d'entre una i quatre vegades el valor d'aquest dany o d'aquest benefici.

Aquesta determinació no és fàcil, perquè per elaborar la valoració econòmica no s'assenyalen paràmetres mesurables que es puguin emprar, o directrius, ni tampoc s'assenyalen els supòsits en què s'hauria de multiplicar per un, dos, tres o quatre; mentre que es deixa a la discrecionalitat (SEGURA, 2003:298) de l'instructor de l'expedient i a la gradació de responsabilitat que resulti l'aplicació d'un o altre número. Com exemples que es poden considerar potser seria més objectiu multiplicar segons el tipus d'infracció (per dos les lleus, per tres les greus i per quatre les molt greus) o, en cas de reincidència, multiplicar per quatre. En qualsevol cas, convindria concretar aquests aspectes.

El sistema es complica més perquè es pressuposa que en la majoria dels casos es faran les valoracions econòmiques i només en la **resta de casos** s'hauran d'aplicar les multes. Aquestes sempre resulten desmesurades o desproporcionades perquè les quantitats de les multes fixades per a cada tipus d'infracció estan acotades amb un mínim i un màxim, de manera que pot succeir que s'hagi d'aplicar una multa greu per manca de l'autorització prèvia del Consell i el dany causat sigui escàs, com s'ha exposat en l'apartat anterior. Potser amb les valoracions econòmiques poden concretar-se multes més lògiques però, en tot cas, hi ha una diferència tan gran entre una manera d'aplicar la multa o l'altra que el règim resulta incoherent.

Valoracions econòmiques

Per tal de fugir de l'aplicació de les multes inviables, en el Servei procuram elaborar valoracions econòmiques de danys o beneficis i també d'immobles, per a la qual cosa feim servir sistemes que ens permetin racionalitzar o objectivitzar al màxim, tot i que, com hem dit, sense tenir la pauta marcada per la llei. Així, hem fet càlculs basats en el cost d'una excavació arqueològica quan s'han afectat zones arqueològiques; altres vegades ens hem basat en els pressupostos dels projectes d'obra no autoritzats prèviament i, fins i tot, hem aplicat un mètode anàleg, que explicam a continuació, com a formula vàlida per poder concretar-ne el valor.

A petició del Jurat d'Expropiació Forçosa hem elaborat la valoració d'un pont de bestiar (patrimoni etnològic) i d'una zona

arqueològica integrada per diferents elements seguint la Instrucció 2/2006 de 18 de desembre de la Conselleria d'Economia, Hisenda i Innovació del Govern de les Illes Balears, a la qual hem introduït dues modificacions per tal d'adaptar-la al patrimoni històric.

Aquestes instruccions estableixen el paràmetres següents, juntament amb una taula annexa amb les quantitats dels coeficients:

cost d'execució material = superfície total en m² x preu unitari corregit.

preu unitari corregit = valor unitari de partida x coeficient per antiguitat x coeficient per tipologia x coeficient per estat de conservació x coeficient per construcció executada x coeficient de qualitat

valor unitari de partida = consta a la taula de la **construcció tipus** de la CAIB confeccionada pel Col·legi Oficial d'Arquitectes de les Illes Balears.

El primer que s'ha d'assenyalar és que el preu unitari de partida a priori no es correspon amb les construccions del patrimoni històric que tenen gran antiguitat. De tota manera, consideram que amb l'obtenció del preu unitari corregit s'aconsegueix una valoració més adequada al tipus de bé de què es tracta.

Una de les modificacions és NO aplicar el coeficient d'antiguitat tal com l'entenen les instruccions perquè aquestes ho fan de manera contrària al que convé en relació amb el patrimoni històric. Així, com més antiguitat té l'immoble més baix és el coeficient que s'aplica i, en conseqüència, disminueix el preu unitari corregit. Aquest concepte d'aplicació està relacionat amb l'amortització del bé; però, en tractar-se de béns del patrimoni històric, aquest coeficient no té cap sentit ja que l'antiguitat és inherent a ells i, a més a més, pot augmentar-ne el valor.

Per contra, cal afegir al càlcul la valoració com a immoble integrant del patrimoni històric que les instruccions no preveuen. Considerant que la definició i els valors intrínsecs que un immoble té com a patrimoni històric consisteixen en la manca o absència de l'ús per al qual va ser creat, el coeficient de qualitat del preu unitari corregit, aplicat en la màxima categoria, és l'equivalent del valor com a patrimoni històric.

Conclusió

Pot ser que les qüestions plantejades necessitin uns reglaments que les despleguin i no només una modificació de la Llei.

Com ja s'ha dit al principi, el que preteníem era formular, de la manera més concreta possible, les dificultats pràctiques que tenim en la gestió diària per tal que els juristes les analitzin i considerin.

En síntesi, les propostes de modificació són:

Introduir la definició de la categoria de bé integrant del patrimoni històric com aquell que “revela un interès...” i que pot ser declarat BIC, BC, inclòs en el catàleg municipal o no estar reconegut en cap d'aquestes categories i ser protegit pel règim comú de la llei.

Explicitar els béns catalogats en el planejament municipal com una categoria de protecció i concretar les competències dels consells insulars respecte d'aquests.

Establir mesures genèriques i preventives per protegir els entorns de protecció dels BIC no delimitats a causa del manament de la llei estatal mentre no s'hagin aprovat els plans especials o els instruments urbanístics a què estan obligats els ajuntaments.

Establir un procediment administratiu o una via jurídica per a la creació dels registres insulars de BIC d'acord amb els tipus definits a les lleis, d'acord amb les cartes arqueològiques actualitzades i d'acord amb els sistemes informàtics actuals. També el procediment per a les corresponents correccions en els registres del Govern i del Ministeri.

Concretar instruments de comunicació amb els òrgans competents en patrimoni històric de l'Administració de l'Estat per tal de garantir la gestió dels béns ubicats a les Illes Balears adscrits a aquesta administració.

Introduir en el règim comú de protecció dels béns integrants del patrimoni històric la possibilitat d'incloure'ls en els catàlegs municipals de protecció en el cas d'haver de resoldre per una suspensió d'intervenció o obra.

Articular la diferència entre els informes preceptius i les autoritzacions que han d'emetre els consells insulars en relació amb les diferents categories de protecció que hauria de preveure la Llei.

Prohibir l'ús de detector de metalls en els entorns de protecció de les zones arqueològiques encara que no el tenguin delimitat formalment.

Establir condicions per a l'ús de detector de metalls als equips d'investigació.

Excloure de manera explícita del dret a premi les troballes produïdes en jaciments arqueològics i paleontològics.

Revisar la definició dels espais d'interès arqueològic i el seu règim de protecció.

Aplicar les normes actuals dels espais d'interès arqueològic al patrimoni arqueològic i paleontològic en general.

Redactar un text complet de les infraccions i revisar l'article referit als incompliments de la llei que representen un dany d'escassa identitat.

Canviar el sistema de sancions i multes, a la inversa que l'actual, no partint d'un mínim sinó marcant un màxim segons la classificació de les infraccions.

Introduir pautes per a l'elaboració de les valoracions econòmiques i per a l'aplicació de la multiplicació fins a quatre.

Bibliografia

CASTILLO, José (1997) *El entorno de los bienes inmuebles de interés cultural* Universidad de Granada. Col. Monográfica Arte y Arqueología 33.

MASSOT, J. (2003) "Els béns immobles catalogats: anàlisi de la seva regulació" dins *Comentaris a la Llei de patrimoni històric de les Illes Balears*. Edit. Institut d'Estudis Autònomic. Govern de les IB. Palma. Pàgines 71 -125

PONS, F. (2003) "El patrimoni arqueològic" dins *Comentaris a la Llei de patrimoni històric de les Illes Balears*. Edit. Institut d'Estudis Autònomic. Govern de les IB. Palma. Pàgines 127 -160.

RITA, M. C. (2002) "L'aplicació de la Llei de patrimoni històric de les Illes Balears a Menorca tres anys després" dins *Homenatge a Guillem Rosselló Bordoy*. Conselleria d'Educació i Cultura. Palma. Pàg. 795-814

SEGURA; F. (2003) "Règim sancionador" dins *Comentaris a la Llei de patrimoni històric de les Illes Balears*. Edit. Institut d'Estudis Autònomic. Govern de les IB. Palma. Pàgines 285-304